

Rozważania i wnioski na temat przypadku korzyści z przestępstwa

Autor tekstu: **Dawid Bunikowski**

1. Konfiskata mienia z k.k. z 1969 r. a przypadek korzyści w ujęciu noweli z 2003 r.

Czy przypadek korzyści majątkowej z popełnienia przestępstwa (art. 45 k.k. z 1997 r. [1]) jest bliski regulacji dotyczącej konfiskaty mienia (art. 46 d.k.k.)? Wydaje się, że przypadek korzyści będący środkiem karnym stanowi zupełnie inną reakcję na przestępstwo niż kara konfiskaty mienia z k.k. z 1969 r. [2]

W przypadku konfiskaty mienia mamy do czynienia z pozbawieniem sprawcy majątku w całości lub w części, który niekoniecznie ma związek z popełnionym przestępstwem. Na tym polega istota tej kary. [3] Przypadek korzyści z art. 45 k.k. dotyczy zaś mienia, które pochodzi z popełnionego przestępstwa. Różnica zatem pomiędzy tymi środkami prawnokarnymi *sensu largo* jest w tym zakresie zasadnicza.

Podkreśla się, że konfiskata mienia w polskim prawie karnym opiera się na domniemaniu, że „kto raz chciał wzbogacić się nieuczciwie, cały majątek zdobył nieuczciwie”. [4] Słuszne jest stanowisko A. Spotowskiego, że ten anachroniczny sposób myślenia powinien odejść do lamusa. [5] Kara konfiskaty mienia w Polsce stanowiła niewątpliwie instytucję służącą „likwidacji ekonomicznej” osób, które dopuściły się przestępstwa w celu osiągnięcia korzyści. [6]

Wydaje się, że pochodzenie mienia, które podlega przypadkowi, to podstawowa cecha odróżniająca konfiskatę mienia od przypadku korzyści majątkowej. [7] B. Zygmunt uważa, że twórcy rządowego projektu kodeksu karnego z 1995 r. nie zrozumieli istoty instytucji kary konfiskaty mienia. [8] Trudno się zgodzić z tym poglądem. Propozycja z 1995 r. zawierała rzeczywiście karę konfiskaty mienia, ale ograniczono zakres przedmiotowy jej stosowania do przestępczości zorganizowanej. [9] Takie ujęcie kary można było uzasadnić wzrostem przestępczości zorganizowanej, będącej ubocznym skutkiem dokonującej się w Polsce transformacji gospodarczo-społecznej i liberalizacji życia społeczno - politycznego.

Z. Sienkiewicz uznaje, że „ta kara to po prostu konieczność w okresach szczególnego wzrostu przestępczości”. Równocześnie Autorka zauważa problem „szczególnej uciążliwości dla rodziny sprawcy” w przypadku jej orzeczenia, dochodząc jednak do wniosku, że troska o rodzinę musi być „dwustronna”, co skutkować winno zadośćuczynieniem krzywdom i stratom, jakie w wyniku przestępczej działalności ponieśli pokrzywdzeni i ich rodziny. [10] Czy jednak takie „zadośćuczynienie” musi nastąpić kosztem niewinnej rodziny sprawcy przestępstwa? Czy nie stanowiłoby to *species generis* odpowiedzialności zbiorowej?

Nie ulega wątpliwości, że przypadek korzyści określony w art. 45 k.k. stanowi rozwiązanie po prostu lepsze niż kara konfiskaty mienia. Zagwarantowano bowiem ochronę praw osób trzecich, nałożono na organy wymiaru sprawiedliwości obowiązki dowodowe, powiązano przypadek mienia tylko i wyłącznie z majątkiem, korzyściami czy przedmiotami mającymi związek z przestępstwem.

Regulacja zawarta w art. 45 k.k. wydaje się być zgodna ze standardami demokratycznego państwa prawnego. [11] Konfiskata mienia w obecnym porządku konstytucyjnym stanowiłaby naruszenie podstawowych zasad prawa. [12]

Odnieść można wrażenie, że doświadczenie historyczne wskazuje na słuszność przyjętej konstrukcji przepisu art. 45 k.k. oraz zawartej tamże „filozofii karania”.

2. Porównanie polskich rozwiązań prawnych z regulacjami prawnymi innych państw oraz standardami międzynarodowymi

Motyw osiągnięcia korzyści majątkowej z popełnienia przestępstwa stanowi na pewno ważny czynnik kryminogeny. Przestępczość zorganizowana jest bez wątpienia swoistym fenomenem, zjawiskiem badanym przez wybitnych kryminologów, które należy umiejętnie zwalczać. Podstawowym środkiem służącym do zwalczania tego typu przestępczości (ale także

przestępczości w ogóle) jest pozbawienie sprawców korzyści płynącej z przestępstwa. Chodzi o to, aby popełnianie przestępstw uczynić nieopłacalnym. Rację ma A. Marek twierdząc, że zyski z nielegalnej działalności stanowią dla przestępczości zorganizowanej „koło napędowe”. [13]

Rozwiązania dotyczące przepadku korzyści z popełnienia przestępstwa znane są wszystkim znanym państwom rozwiniętym. Ułatwienia dowodowe czy domniemania dowodowe stanowią ważne narzędzie walki z przestępczością, szczególnie z przestępczością zorganizowaną. Regulacje prawne w tym zakresie budziły pewne wątpliwości konstytucyjne (RFN, USA). [14] Wydaje się, że tzw. konfiskatoryjna kara majątkowa w Niemczech szła, rzeczywiście, za daleko, gdyż upodobniła się do kary konfiskaty w jej klasycznej postaci. Z kolei rozwiązania amerykańskie, dopuszczające możliwość konfiskowania majątku czy zysków niekoniecznie pozostających w związku z przestępstwem, są na pewno ostrzejsze oraz radykalniejsze aniżeli art. 45 polskiego kodeksu karnego. Co prawda, obowiązki dowodowe organów ścigania łagodzą te „drakońskie” przepisy. Należy przypuszczać, że regulacje w USA wynikają ze specyfiki amerykańskiego życia społecznego oraz doświadczeń wymiaru sprawiedliwości w walce z przestępczością, w szczególności - zorganizowaną (np. narkotykową).

W literaturze w wielu krajach podkreślano konieczność wprowadzenia pewnych ułatwień dowodowych w przypadku korzyści płynących z przestępstwa. Wybitni znawcy przedmiotu postulowali wprowadzanie racjonalnych środków służących pozbawianiu korzyści z przestępstwa. [15]

Wydaje się, że polskie regulacje (art. 45 k.k.) są zgodne z obowiązującymi konwencjami międzynarodowymi, zezwalającymi na stosowanie ułatwień dowodowych, zwłaszcza w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej (art. 5 ust. 7 Konwencji ONZ z 20.12.1988 r. oraz art. 12 ust. 7 Konwencji ONZ z 12.12.2000 r.). [16]

Porównując regulację z art. 45 k.k. z rozwiązaniami w ustawodawstwach państw obcych (np. kraje anglosaskie, Japonia, kraje Europy Zachodniej), nasuwa się wniosek, iż polskie unormowania dotyczą szerszego zakresu podmiotowego („w każdej sprawie”), natomiast w większości państw rozwiniętych zwalczą się przede wszystkim przestępczość zorganizowaną. [17]

Wyrazić można nadzieję, iż praktyka potwierdzi słuszność przyjętych rozwiązań w omawianym przedmiocie, podobnie jak ma to miejsce w krajach rozwiniętych (np. USA, RFN, Japonia).

W kontekście wstąpienia Polski do Unii Europejskiej nadmienić wypada, iż przepisy kodeksu karnego, dotyczące przepadku przedmiotów pochodzących z przestępstwa oraz korzyści majątkowej (art. 44 i 45 k.k.) nie są sprzeczne z przepisami prawa UE. [18]

Trudno nie zgodzić się z A. Markiem, że „nie da się dłużej aprobować sytuacji bezradności organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości wobec sprawców, którzy przenoszą fizycznie lub w sposób formalnoprawny na osoby trzecie (osoby najbliższe, inne osoby pozostające ze sprawcą w bliskim stosunku osobistym lub gospodarczym) mienie pochodzące z przestępstwa, udaremniając jego zajęcie i przepadek” [19]. Wedle obowiązującego prawa orzekanie przepadku korzyści pochodzących z przestępstwa bowiem także może wydawać się kontrowersyjne. Można zadać sobie jednak pytanie — za A. Markiem — mając na względzie standardy międzynarodowe i regulacje państw rozwiniętych: „Czy możemy się obejść bez tego typu nawet ograniczonych domniemań [dotyczących mienia pochodzącego z przestępstwa - przyp. D. B.], jeżeli chcemy skutecznie walczyć ze współczesną przestępczością generującą bezprawne korzyści, które stanowią motor jej rozwoju, zwłaszcza przestępczością zorganizowaną?”. [20]

Jak długo można tolerować osiąganie korzyści z przestępstwa, ukrywanie majątku przez sprawców czy „pranie pieniędzy” na rynkach finansowych i w gospodarce? Jak długo mafijni przestępcy będą kpić ze społeczeństwa, ukrywając korzyści z przestępstwa i nielegalnie uzyskany majątek oraz deklarując się pozornie jako osoby o niskim statusie społecznym lub niewielkich dochodach (np. renciści, osoby na utrzymaniu rodziny)? Opinia publiczna jest zbulwersowana od lat kiepską legislacją i nieporadnością wymiaru sprawiedliwości w przedmiocie pozbawiania korzyści przestępców, szczególnie członków mafii, posiadających — formalnie lub praktycznie - ogromne majątki. Z teoretycznego punktu widzenia — opartego na zasadach techniki prawodawczej, doświadczeniach i standardach prawnych państw obcych, regulacjach międzynarodowych, badaniach kryminologicznych — nowa regulacja zawarta w art. 44 i 45 k.k. stanowi dobry prognostyk dla zmiany tego niekorzystnego stanu rzeczy.

Wydaje się jednak, że standardom międzynarodowym dotyczącym samej konstrukcji

przypadku korzyści majątkowych z przestępstwa winny towarzyszyć standardy międzynarodowe odnoszące się do działalności organów wymiaru sprawiedliwości, co osiągnąć można poprzez zintensyfikowanie środków materialnych dla organów ścigania, ich mobilizację, zdyscyplinowanie, szkolenia, pomoc ekspertów, naukę kadr, współpracę międzynarodową oraz współpracę z instytucjami finansowymi.

Przypisy:

[1] Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553, ze zm.

[2] Dz. U. z 1969 r. Nr 13, poz. 94, ze zm.

[3] I. Rzeplińska, *Konfiskata mienia - powrót kary?*, PiP 1996, z. 2, s. 77.

[4] A. Spotowski, *Konfiskata mienia i przypadek rzeczy (Uwagi de lege ferenda)*, PiP 1989, nr 3, s. 103.

[5] Ibidem.

[6] Ibidem. Zob. też I. Rzeplińska, *Konfiskata mienia. Studium z historii polityki kryminalnej*, Warszawa 1997, s. 10 i n.; J. Raglewski, *Konfiskata mienia, czyli relikw, który odżywa*, "Rzeczpospolita" z 31.1.1997 r.; M. Szewczyk, *Uwagi dotyczące niektórych kar dodatkowych w kodeksie karnym*, PiP 1988, nr 5, s. 105-106.

[7] J. Raglewski, *Przypadek osiągniętych korzyści majątkowych jako nowy środek karny*, Pal. 1999, nr 4, s. 56.

[8] B. Zygmunt, *Konfiskata mienia a przypadek korzyści majątkowych*, Prok. i Pr. 2001, nr 11, s. 26.

[9] Przepisy projektu Kodeksu karnego w wersji z 1995 r. w przedmiocie konfiskaty mienia były następujące :

"Art. 45 § 1. Konfiskatę całości lub części mienia orzeka się, jeżeli tak stanowi przepis ustawy; w razie orzeczenia konfiskaty całości mienia grzywny nie orzeka się, chociażby jej orzeczenie było obowiązkowe.

§ 2. Konfiskata obejmuje mienie należące do sprawcy w chwili wszczęcia postępowania. Przedmioty i prawa majątkowe wyłączone z konfiskaty określają przepisy dotyczące wykonania tego środka. W razie orzeczenia konfiskaty części mienia określa się poszczególne przedmioty lub inne składniki mienia skazanego podlegającego konfiskacie. § 3. Mienie objęte konfiskatą przechodzi na Skarb Państwa z chwilą uprawomocnienia się wyroku.

Art. 46 § 1. Sąd orzeka konfiskatę mienia w całości albo w części w razie skazania za przestępstwo wytwarzania lub obrotu środkami odurzającymi lub psychotropowymi, produkcji lub handlu bronią, materiałami wybuchowymi lub rozszczepialnymi, fałszowania pieniędzy lub papierów wartościowych, wymuszenia okupu albo za przestępstwa określone w art. 304 § 1, 2, 5, 6 (formy "prania brudnych pieniędzy" - przyp. D. B.).

§ 2. Sąd może odstąpić od orzeczenia konfiskaty w wyjątkowych, szczególnie uzasadnionych wypadkach (...)"

Sejm skreślił na posiedzeniu 20.3.1997 r. te przepisy, co Senat uznał za decyzję nieodpowiednią, gdyż oparto ją na złych skojarzeniach z czasów nadużywania kary konfiskaty mienia w Polsce Ludowej. Zob. A. Marek, *Problematyka przypadku korzyści z przestępstwa - aktualny stan prawny i projekty zmian nowelizacyjnych*, Apel. Gd. 2003, nr 1.

[10] Z. Sienkiewicz, *Kara konfiskaty mienia*, "Prawo i Życie" 1996, nr 1, s. 40.

[11] Zob. K. Postulski, M. Siwek, *Przypadek w polskim prawie karnym*, Kraków 2004, s. 37. Autorzy wskazują na art. 46 Konstytucji RP z 2.4.1997 r., mówiący o "przypadku rzeczy".

[12] Wydaje się, że nie ma racji Z. Sienkiewicz, pisząc, iż przywrócenie tej kary podyktowane być powinno trudnościami występującymi w zwalczaniu afer gospodarczych. Zob. Z. Sienkiewicz, op. cit., s. 230 i n.

[13] A. Marek, *Problematyka przypadku...*, s. 6.

[14] M. B. Stahl, *Asset forfeiture, Burdens of Proof and the War of Drugs*, "The Journal of Criminal Law and Criminology" 1992, vol. 83, No. 2, s. 331 i n.; W. Perron, *Vermögensstrafe und Erweiterter Verfall*, "Juristenzeitung" 1993, s. 918 i n.

[15] M. B. Stahl, op. cit., s. 297 i n.; W. Perron, op. cit., s. 920 i n.; A. Marek, *Komentarz do kodeksu karnego. Część ogólna*, Warszawa 1998, s. 137-138. Warto w tym miejscu zauważyć, że na międzynarodowej konferencji zorganizowanej w Toruniu w listopadzie 2002 r., poświęconej przypadkowi korzyści z przestępstwa, można było usłyszeć, iż radykalne formy konfiskaty mienia występują w Rosji. Art.44 rosyjskiego kodeksu postępowania karnego z 1.1.2002 r. przewiduje możliwość orzekania konfiskaty za ciężkie przestępstwa. Wprowadzono domniemania względem osób trzecich. Określono przedmioty niepodlegające konfiskacie. Prokuratura rosyjska uważa, że prawo własności chronione przez art. 35 rosyjskiej Konstytucji nie jest naruszone, gdyż - jak zauważył jeden z referujących, rosyjskich prokuratorów - przedmioty nie są własnością sprawcy. Zatem, ich zdaniem, nie jest to przypadek korzyści. Regulacje rosyjskie wydają się jednak być krokiem wstecz - prawnym anachronizmem emanującym "filozofią odwetu". Nie można bowiem w tych regulacjach dostrzec związku konfiskowanego mienia z popełnionym przestępstwem.

[16] A. Marek, *Komentarz do kodeksu karnego*, Warszawa 2004, s. 216.

[17] Por. np. V. Konarska-Wrzošek, *Prawnokarne środki walki z przestępczością zorganizowaną*, Prok. i Pr. 2003, nr 3, s. 51-52. Autorka traktuje przypadek korzyści majątkowej (art. 45 k.k.) jako samoistny środek karny, odgrywający ważną rolę w walce z przestępczością zorganizowaną.

[18] Zob. Opinia UKIE, DH /2787/2002/DPE - agg, 05.09.2002 r.

[19] A. Marek, *Problematyka przypadku...*, s. 15.

[20] Ibidem.

Dawid Bunikowski

Ur. 1980 r. Doktorant w zakresie nauk prawnych (Katedra Teorii Prawa i Państwa, UMK Toruń). Wyróżniony szeregiem nagród i stypendiów (Prezesa Rady Ministrów; Wydziału Prawa; władz lokalnych i edukacyjnych). Podinspektor w Zespole Radców Prawnych w Starostwie Powiatowym w Starogardzie Gdańskim (2005 r.), a także pracownik Biura Powiatowego Rzecznika Konsumentów (tamże). Członek zarządu Fundacji „Pomagamy Zdrowiu” w Starogardzie Gdańskim – Sekretarz Fundacji (2005). Zainteresowania: prawo, filozofia, sztuka, literatura, kultura, poezja, sport, football, ekonomia, psychologia. Zaangażowany w działalność i aktywność kulturalną (poetyka, dramat, dziennikarstwo), bierze czynny udział w akcjach organizacji pozarządowych i budowaniu lokalnego i obywatelskiego społeczeństwa.

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 22-12-2005)

[Oryginał..](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,4525) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,4525>)

Contents Copyright © 2000-2008 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl